

**Alternatívne riešenie sporov prostredníctvom mediácie
a rozhodcovského konania**

Alternative dispute resolution through mediation and arbitration

JUDr. Peter Csicsay, LL.M.

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav súkromného práva

Anotácia

Témou odborného článku je problematika alternatívnych spôsobov riešení sporov s osobitným zreteľom na mediáciu a rozhodcovské konanie, so zameraním na ich výhody a nevýhody na základe rozboru charakteristiky jednotlivých metód riešenia sporov v slovenskom právnom prostredí, ale aj českom právnom prostredí.

Anotation

The topic of the article is the issue of alternative methods of dispute resolution, with particular reference to mediation and arbitration, focusing on their advantages and disadvantages, based on the analysis of the characteristics of individual methods of dispute resolution in the Slovak legal environment but also in the Czech legal environment.

Kľúčové slová

Alternatívne riešenie sporov, mediácia, rozhodcovské konanie, výhody, nevýhody

Key words

Alternative dispute resolution, mediation, arbitration, advantages, disadvantages

Úvod

Vznik sporu nie je ojedinelou situáciou, ktorá môže nastať medzi stranami záväzku. Tie sa potom v drivej väčšine riešia pred súdmi, nezávislými inštitúciami verejnej moci, ktorým bola štátom zverená táto právomoc. Nárast sporov sa priamo odráža vo vyťažení súdov, ktorého výsledkom je ich zahltenie.

Z dôvodu odbremenenia súdov sa vytvorili alternatívne spôsoby ako vyriešiť predovšetkým občianske a obchodné spory. Ich ambíciou nie je absolútne nahradenie konaní pred súdnymi orgánmi, ale poskytnutie doslova alternatív k týmto štandardným formám konaní.

So zreteľom na toto úsilie sa aj v právnom poriadku Slovenskej republiky vytvorili rozličné spôsoby alternatívnych riešení sporov, a našli si postavenie v právnom prostredí a systéme.

Zámerom tohto článku bude poukázať na výhody a nevýhody dvoch základných a najpoužívanejších druhov alternatívneho riešenia sporov, ktorými sú mediácia a rozhodcovské konanie, nazývané tiež arbitráž, a zistiť ich silné a slabé stránky a prípadne nájsť spôsob eliminácie ich nevýhod.

1 Alternatívne riešenie sporov

Zvyčajným postupom, ktorý sa v súkromnom práve používa k riešeniu sporov, je civilné konanie pred súdom. Popri tomto bežnom spôsobe riešenia sporov, sa však pri niektorých druhoch súkromnoprávných sporov umožňuje, aby účastníci tento spor prerokovávali pred inými ako súdnymi orgánmi. Táto alternatíva predstavuje ďalší právom priznaný spôsob ako riešiť spor prostredníctvom inštitúcií súkromného práva. Je vhodné uviesť, že cieľom alternatívneho riešenia sporov nie je eliminácia konania pred súdnymi orgánmi a jeho nahradenie, ale ich odbremenenie, predovšetkým od skutkovo jednoduchších prípadov, ktoré neobsahujú iba právnu zložku, ale aj psychologický poprípade morálny rozmer.

1.1 Základné znaky alternatívneho riešenia sporov

Jedným zo základných znakov alternatívnych spôsobov riešenia sporov je ich dobrovoľnosť, ktorou sa odlišujú od bežného civilného súdneho konania. Účastníci sporu si môžu zvoliť nielen druh alternatívneho spôsobu riešenia sporu, ale taktiež majú podstatný vplyv na samotný priebeh a výsledok. V praxi to znamená, že strany si dobrovoľne vyberú spôsob, akým budú riešiť svoj spor, či sa pri jeho riešení obrátia na súd a budú ho prejednávať v súdnom konaní, ktoré je v zásade časovo viac náročné, respektíve, či si vyberú vhodnú alternatívnu možnosť. Výhodou môže byť, že alternatívne spôsoby riešenia sporov ponúkajú viaceré možnosti, z ktorých je možné vybrať si konkrétny spôsob, či metódu na vyriešenie predmetného sporu.

Znakom súdneho konania je postavenie sudcu ako subjektu, ktorý autoritatívne rozhoduje a ukladá práva a povinnosti účastníkom na základe zákonom zverenej moci, ktoré sú povinní rešpektovať. V prípade ak sa sporná vec prejednáva niektorým z alternatívnych spôsobov, účastníci sú ťažiskom procesu a priebeh konania je postavený na základe vzájomnej spolupráci a aktivite účastníkov. Strany konania sa aktívne zúčastňujú na konečnom vyriešení samotnej predmetnej veci.^[1]

Z aktívnej účasti a spolupráce strán vyplýva ďalší znak, ktorý takisto vytvára odlišnosť medzi súdnym konaním a alternatívnymi spôsobmi riešenia sporov. Tým je neformálnosť konania, pretože ak sa má dosiahnuť skutočne aktívna spolupráca strán, nie je možné konanie zviazať prílišným formalizmom. Aj keď rozhodcovské konanie je možné považovať za najviac formalizovaný druh alternatívnych spôsobov riešenia sporov, napriek tomu stále nie je charakterizované takým stupňom formalizmu ako súdne konanie. Ak účastník použije neformálne metódy ako mediácia, či konciliácia, má úplnú kontrolu nad priebehom konania.

Proces riešenia sporu alternatívnymi spôsobmi je charakterizovaný ešte jednou črtou. Tou je jeho dôvernosť. V zásade sa spory neprejednávajú pred verejnosťou, ale na pojednávaní sa zúčastňujú iba účastníci konkrétneho sporu a osoby, ktoré vystupujú ako orgán pred ktorým sa konanie vedie.

1.2 Nestrannosť osôb rozhodujúcich alebo zodpovedných za vedenie konania

Pre zabezpečenie rešpektovania a akceptovania rozhodnutí a výsledkov alternatívnych spôsobov riešenia sporov, je kľúčovou náležitosťou zabezpečenie nezávislosti osôb, ktoré sa zúčastňujú na rozhodovaní, prípadne priamo vystupujú ako členovia rozhodujúcich orgánov alebo zodpovedajú za priebeh konania. Tieto osoby musia byť pochopiteľne nezaujaté ku konkrétnemu sporu a k jeho účastníkom a samozrejme aj k ich zástupcom.

Veľmi zjednodušene, jednotlivé úpravy druhov alternatívnych konaní stanovujú pre každý prípad detailné zásady slúžiace k zabezpečeniu požiadavky nezávislosti, a ak dôjde k ich porušeniu, ustanovujú aj prípadné sankcie. Na podporu posilnenia postavenia alternatívnych spôsobov riešenia sporov, inštitúcie, ktoré ich zabezpečujú, väčšinou vydávajú procesné pravidlá konania, tak pre samotných rozhodcov ako aj účastníkov a ich zástupcov. Nejedná sa iba o etické a morálne pravidlá, ktoré však zvyšujú úroveň predovšetkým rozhodcovského konania.

Drobnou odchýlkou je, že v kontinentálnom práve sa kladie dôraz na nezávislosť všetkých rozhodcov. V americkom právnom systéme, v ktorom ak je niektorý rozhodca zvolený iba jedným účastníkom, nemusí naplniť požiadavku neustrannosti a napriek tomu nie je z konania vylúčený. Vychádza sa však z pravidla, že druhá strana si tak isto zvolila svojho rozhodcu, avšak s tou podmienkou, že majú obidvaja rozhodcovia rovnaké hlasovacie právo. Ak rozhodca nie je menovaný týmto spôsobom, väčšinou jediný rozhodca alebo predsedajúci rozhodca, však musí zachovávať zásadu nezávislosti.^[2]

1.3 Mediácia

Právne normy nám slúžia na reguláciu spoločenských vzťahov a mali by predstavovať sféru práv a povinností, ktoré prinášajú prvky právnej istoty. Tie, ktorých úlohou je chrániť subjektívne práva osôb, z týchto noriem pomyselne vystupujú do popredia. Predstavujú základ, na ktorom sú postavené a skoncipované inštitúty, prostredníctvom ktorých je možné sa domáhať vlastných subjektívnych práv, a to predovšetkým formou súdnej ochrany.^[3]

Keďže právo vnímame ako živý a vyvíjajúci sa systém neustále vznikajú nové idey a z nich sa odvíjajúce prostriedky slúžiace na ochranu subjektívnych práv. Medzi jedným z mnohých novovytvorených prostriedkov nepochybne zaraďujeme aj mediáciu.

Mediácia je postup, ktorý má naproti rozhodcovskému konaniu neformálny priebeh, V procese mediácie sa pomocou nestrannej tretej osoby, ktorá usmerňuje účastníkov sporu k hľadaniu vzájomnej zhody, dospeje k záväznej dohode. Tá síce má hmotnoprávne účinky avšak neslúži ako exekučný titul pokiaľ nie je uzatvorená vo forme notárskej zápisnice.

Tu je ešte vhodné upozorniť na konciliáciu, ktorá je niekedy zaraďovaná pod mediáciu ako jej určitý typ a občas ako samostatný spôsob alternatívneho riešenia sporov. V kontraste s mediáciou má určité pravidlá čo znamená, že je formálnejšia a to z dôvodu, že konciliátor sa snaží dosiahnuť vyriešenie sporu pomocou právnych rád. Z uvedeného vyplýva, že konciliátor musí mať právnické vzdelanie a keďže prípad hodnotí z právneho hľadiska.

1.4 Podstatné vlastnosti mediácie

Mediáciu môžeme teda popísať ako konsenzuálny prístup k riešeniu sporov. Podľa ust. § 2 ods. 1 zákona č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov (v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o mediácii“) je mediácia mimosúdna činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo iného právneho vzťahu. Pre porovnanie s právnym poriadkom Českej republiky, podľa ust. § 2 písm. a) zákona č. 202/2012 Sb. Zákona o mediácii a o zmene niektorých zákonů (zákon o mediácii) v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o mediácii“) opisuje mediáciu ako postup pri riešení konfliktu za účasti jedného alebo viacej

mediátorov, ktorí podporujú komunikáciu medzi osobami na konflikte zúčastnenými tak, aby im pomohli dosiahnuť zmierneného riešenia ich konfliktu uzatvorením mediačnej dohody.

Z porovnania oboch ustanovení môžeme vidieť určité odlišnosti, ktoré nás môžu viesť k viacerým záverom. Jedným by mohlo byť tvrdenie, že ak sme vyššie uviedli, že konciliácia je poddruhom mediácie, tak na základe ustanovenia slovenského zákona o mediácii by sme mohli s týmto tvrdením súhlasiť. Mediátor rieši totiž právny spor. Naopak podľa českej úpravy by sme vedeli oddeliť mediáciu od konciliácie striktnnejšie, keďže opisuje mediáciu ako postup pri riešení konfliktu za účasti mediátora. Táto formulácia nás privádza k ďalšiemu rozdielu, ktorým je riešenie sporu na jednej strane a na druhej to je „len“ podpora komunikácie, aby sa dosiahlo zmierneného riešenia. To spôsobuje v zásade podstatný rozdiel vo vnímaní a predovšetkým v samotnej činnosti mediátora, ktorý aktívne navrhuje riešenia alebo sa snaží podnecovať strany ku komunikácii. Vyplýva z toho otázka, či takto chcel zákonodarcovia nastaviť mantinely jeho činnosti, ktoré by nemal prekročiť, resp. aby sa podieľal na mediácii aj odbornými usmerneniami. Nemožno sa ubrániť dojmu, že jedna formulácia je nastavená príliš všeobecne a druhá vyznieva veľmi špecificky. Od toho by potom malo závisieť aj postavenie mediátora, ktorý ak má riešiť spor, mal by mať aj určité odborné znalosti a nie byť iba sprostredkovateľom komunikácie.

Podľa uvedených definícií môžeme mediáciu, na základe ich podobností, charakterizovať ako právom upravený postup účastníkov sporu, za asistencie mediátora, smerujúci k zmiernenému riešeniu sporu prostredníctvom podpory komunikácie^[4], ale aj aktívneho riešenia sporu medzi jeho účastníkmi. Z kontextu vyplýva, že osoba, ktorá zabezpečuje túto podporu komunikácie a snahu o nájdenie konsenzu a riešenia, sa nazýva mediátor. V Českej republike a v Slovenskej republike, môže vykonávať túto činnosť iba osoba zapísaná do zoznamu mediátorov, ktorý vedie Ministerstvo spravodlivosti. Výkon činnosti mediátora je slobodným povolaním, ktorú môže vykonávať aj advokát. Takisto však musí byť zapísaný do zoznamu mediátorov.

Za základné znaky mediácie sa považujú:

- a) dobrovoľnosť – riešenie sporu musí byť založené na spoločnej vôli účastníkov sporu, nemožno nikoho nútiť k riešeniu prostredníctvom mediácie,
- b) dôvernosc – spor sa prerokováva zásadne neverejne a zároveň sa zachováva mlčanlivosť,
- c) orientácia na budúcnosť – mediácia má riešiť vzťah účastníkov, tak aby v budúcnosti nebránila ich ďalšej spolupráci,
- d) pochopenie postoja druhej strany – spor nie je možné vyriešiť bez úsilia o pochopenie, zistenia príčiny sporu a čo druhý účastník požaduje,
- e) prevzatie zodpovednosti a voľnosť rozhodovania – vyriešenie sporu je v rukách samotných strán,
- f) rovnaké postavenie strán – počas celého priebehu mediácie majú rovnaký priestor na vyjadrenie vlastných záujmov a majú rovnaké práva a povinnosti,^[5]
- g) nestrannosť a neutralita mediátora – pod týmto znakom sa predovšetkým rozumie neexistencia akéhokoľvek vzťahu mediátora k stranám alebo samotnému predmetu sporu.^[6]

Základným pilierom mediácie, ako aj ostatných druhov alternatívneho riešenia sporov je práve dobrovoľnosť. To vyjadruje názor, že jedine ochotní účastníci môžu úspešne vyriešiť svoj konflikt k obojstrannej spokojnosti. Navzdory tomu môžeme nájsť v civilnom konaní príklady kedy sú účastníci

vedení k jeho alternativnímu řešení. Podle ustanovení § 100 ods. 2 zákona č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád v platném znění (dále jen „OSŘ“), ak je to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkem konání nariadit první stretnutí se zapsaným mediátorem v rozsahu troch hodín a prerušit konanie, najdlhšie však po dobu troch mesiacov. Pokiaľ sa účastníci bez zbytočného odkladu nedohodnú na osobe mediátora, vyberie ho zo zoznamu vedeného ministerstvom předseda senátu. Po uplynutí troch mesiacov súd v konaní pokračuje, ak počas tejto trojmesačnej lehoty nepríde k uzatvoreniu mediáčnej dohody.

Toto stretnutie nariadené súdom rozhodne nie je možné považovať za mediáciu ako takú. Zmyslom tohoto stretnutia je zoznámenie účastníkov konania s princípmi, účelom mediácie, jej výhodami a prípadného zistenia záujmu účastníkov o riešenie sporu touto formou. Mediácia sa začína na základe uzatvorenia dohody o začatí mediácie a nie rozhodnutím súdu o nariadení stretnutia s mediátorom.^[7] Je možné nájsť aj k prvému stretnutiu nariadenému súdom názor, že predstavuje iba akúsi formu donútenia oboznámiť sa s existenciou a možnosťami mediácie ako alternatíve k forme riešenia sporu pred súdmi.^[8] Tento názor pravdepodobne vychádza z premisy, že prerušenie konania kvôli oboznámeniu sa s mediáciou je len prieťahom v konaní samotnom. Na nariadenie stretnutia s mediátorom by sa nemalo pozeráť ako na mediáciu v doslovnom zmysle, ale treba na stretnutie nazerať ako na príležitosť informovať sa o inej forme, spôsobe ako možno vyriešiť existujúci spor. V prípade, že chceme považovať toto ustanovenie za povinnosť riešiť spor pomocou mediácie, tak by sme sa dostali do rozporu so samotnými princípmi mediácie. Predovšetkým by sa nemohlo uvažovať o zásade dobrovoľnosti, ktorá tvorí základ celej mediácie. Rovnako by bolo náročné uvažovať o princípe slobody rozhodovania, nakoľko v prípade donútenia je zrejmá absencia presvedčenia o správnosti postupu riešenia formou mediácie.

1.5 Postup mediácie

Ešte pred začatím procesu samotnej mediácie má mediátor povinnosť poučiť strany o jeho postavení počas mediácie, o zmysle a princípoch mediácie, o účinkoch dohody o riešení sporu mediáciou, resp. dohody o uskutočnení mediácie, a účinkoch dohody o mediácii, o odmene mediátora a ďalších nákladoch mediácie a v neposlednom rade o možnosti kedykoľvek ukončiť mediáciu. Následne po tomto poučení sa proces mediácie začína uzatvorením dohody o uskutočnení mediácie medzi jednotlivými spoluúčastníkmi sporu a mediátorom, ktorá sa ukladá v Notárskom centrálnom registri listín.

Dohoda o uskutočnení mediácie musí najmä obsahovať:

- a) presné označenie osôb zúčastnených na mediácii,
- b) presné označenie mediátora a jeho kancelárie,
- c) vymedzenie konkrétneho sporu, ktorý je predmetom mediácie,
- d) výšku odmeny mediátora, spôsob jej určenia alebo dohodu o bezplatnom výkone mediácie a
- e) dobu, na ktorú je uzavretá, alebo dobu, počas ktorej má mediácia prebiehať.

Mediátor je povinný mediáciu vykonávať osobne, s náležitou odbornou starostlivosťou a pri výkone činnosti je zaviazaný mlčanlivosťou. Taktiež je zaviazaný k určitým procesným povinnostiam, ktoré majú vplyv na samotný priebeh. Najmä ide o povinnosť počúvať, zaobstarať komunikáciu, vyhľadávať akceptovateľné riešenia sporu, potvrdiť uzatvorenie dohody o mediácii a vydať potvrdenie o veci, v

ktorej bola uzatvorená a prípadne informovať účastníkov o dôvodoch jeho vylúčenia. Okrem týchto povinností môže ešte splniť špecifické povinnosti, ktorými môže byť, na žiadosť strán vydať potvrdenie o dni doručenia prehlásenia o skončení mediácie pre nezaplatenie zálohy, o zaujatosti mediátora alebo odstúpenia strany či nekonanie účastníkov. Rovnako má povinnosť vydať potvrdenie o stretnutí sa s mediátorom, ak bolo nariadené súdom a doručiť ostatným účastníkom prehlásenie druhého účastníka o ukončení mediácie.^[9]

1.6 Skončenie mediácie

Mediácia sa končí dňom uzavretia dohody, ktorá je výsledkom mediácie, dňom písomného vyhlásenia mediátora po konzultácii s osobami zúčastnenými na mediácii, že mediácia nebude pokračovať, dňom právoplatnosti rozhodnutia o dočasnom pozastavení činnosti mediátora alebo dňom právoplatnosti rozhodnutia o vyčiarknutí mediátora z registra mediátorov, dňom, keď mediátor odmietol k dohode, ktorá je výsledkom mediácie, pripojiť svoj podpis; túto skutočnosť mediátor zaznamená s uvedením dôvodu v zápisnici, dňom doručenia písomného vyhlásenia osoby zúčastnenej na mediácii adresovaného mediátorovi, že mediácia je skončená, alebo dňom doručenia písomného vyhlásenia jednej z osôb zúčastnených na mediácii adresovaného druhej osobe zúčastnenej na mediácii a mediátorovi, že mediácia je skončená dňom, keď účastník mediácie spor, ktorý je predmetom mediácie, predložil na rozhodnutie súdu alebo rozhodcovskému orgánu, uplynutím 90 dní v prípade mediácie spotrebiteľského sporu a v ostatných prípadoch uplynutím šiestich mesiacov od začatia mediácie, ak si osoby zúčastnené na mediácii v ostatných prípadoch nedohodli dlhšiu dobu, po ktorej uplynutí sa mediácia skončí, to neplatí, ak mediáciu vykonával mediátor v mediačnom centre. V právnom poriadku Českej republiky sa ešte nachádzajú nasledovné okolnosti skončenia mediácie ako dohoda strán o ukončení, vznik pochybnosti o jeho zaujatosti, uplynutie dohodnutej doby trvania, či ak sa strany konfliktu nezúčastnili stretnutia s mediátorom viac ako rok, prípadne ak nebola zložená dohodnutá záloha. Ak má účastník mediácie možnosť kedykoľvek oznámiť druhému účastníkovi a mediátorovi, že mediácia je skončená asi nie je potrebná dohoda o skončení mediácie, ktorá je iná ako mediačná dohoda (dohoda o mediácii), ktorá vznikla ako jej výsledok. Ostatné okamihy sa zdajú byť opodstatnené najmä uplynutie dohodnutej doby a ak sa strany nezúčastnili stretnutia s mediátorom viac ako rok, aby sa zabránilo zbytočným preťahom strany počas mediácie a zabránilo sa prípadnému premlčaniu.

Samozrejme je ale najželanejším spôsobom ukončenia mediácie uzatvorenie dohody o mediácii. Dohoda, ktorá vznikla ako výsledok mediácie, má písomnú formu a je pre osoby zúčastnené na mediácii záväzná. Podľa právneho poriadku Českej republiky je mediačnou dohodou písomná dohoda strán konfliktu uzatvorená v rámci mediácie a upravujúca medzi nimi práva a povinnosti. Uzatvárajú ju všetky strany sporu s výnimkou mediátora. Musí obsahovať okrem hmotnoprávných náležitostí aj formálne náležitosti vychádzajúce zo Zákona o mediácii. Predovšetkým osvedčenie mediátora dátumu a podpisov strán, vyhlásenie mediátora o uzatvorení mediačnej dohody v rámci procesu mediácie a podpis mediátora. Chýba však, že je možné ju použiť ako exekučný titul.

2 Rozhodcovské konanie

Rozhodcovské konanie je často označované aj ako arbitrážne konanie či arbitráž. Ide v zásade o proces smerujúci k riešeniu sporu prostredníctvom jednej alebo viacerých osôb, ktoré si zvolili účastníci a riešenie sporu obsiahnutého v rozhodnutí je pre strany záväzné. Rozhodcovské konanie upravuje zákon

č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoRK“). V právnom poriadku Českej republiky je to zákon č. 216/1994 Sb. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů v znení neskorších predpisov (ďalej len „Rozhodcovský zákon“).

2.1 Rozhodcovská zmluva

Rozhodcovská zmluva je dohoda medzi stranami sporu, ktorá zakladá právomoc rozhodcovského orgánu. Môžeme ju označiť ako určité vyhlásenie účastníkov, ktorí sa dohodli, že spory vzniknuté z právneho vzťahu, ktorý uzatvorili budú riešiť v rozhodcovskom konaní. Takto sa možnosť prejednať spor pred súdom vylúči. Toto vylúčenie však nemožno považovať za absolútne a stále tu možnosť podať žalobu na súd existuje, avšak za splnenia podmienok podľa ustanovení § 5 a nasl. zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSP“). Tak ako aj možnosť vybrať si medzi uplatnením nároku na súde alebo pred rozhodcovským orgánom. Existencia rozhodcovskej zmluvy nebráni prejednaniu sporu v súdnom konaní, aj keby sa súd o jej existencii dozvedel. Námiťku existencie platnej rozhodcovskej zmluvy je možné vzniesť pri prvom úkone vo veci samej. Po vznesení námietky existuje taktiež právo prehlásiť, že strany trvajú na začatom súdnom konaní a majú záujem v ňom pokračovať.^[10]

V zmysle ust. § 1 ZoRK môže byť rozhodcovská zmluva uzatvorená iba v sporoch týkajúcich sa právnych vzťahov, ohľadom ktorých možno uzatvoriť dohodu o urovnaní vrátane sporov o určení, či tu právo alebo právny vzťah je alebo nie je a zároveň aj negatívne vymedzuje spory, ktoré nemožno rozhodovať v rozhodcovskom konaní ako o vzniku, zmene alebo o zániku vlastníckeho práva a iných vecných práv k nehnuteľnostiam, o osobnom stave, súvisiace s núteným výkonom rozhodnutí, ktoré vzniknú v priebehu konkurzného a reštrukturalizačného konania. Ak by bola rozhodcovská zmluva v týchto prípadoch uzatvorená, nebola by platná, a pri námietke existencie rozhodcovskej zmluvy súd ju skúma ex offo.

Rozhodcovská zmluva je dohoda medzi zmluvnými stranami o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom alebo v inom právnom vzťahu, sa rozhodnú v rozhodcovskom konaní. V právnom poriadku Českej republiky sa podľa toho rozlišujú dva varianty. Zmluva o rozhodcovi sa týka jednotlivého už konkrétneho vzniknutého sporu a zmluva sa *de facto* uzatvára až po vzniku sporu. Naopak na rozhodcovskej doložke sa strany dohodli pri uzatváraní určitého právneho vzťahu tak, že všetky potencionálne spory vzniknuté z tohto právneho vzťahu budú riešené v rozhodcovskom konaní.

2.2 Postavenie súdov v arbitráži

Súdy poskytujú určitú formy pomoci strane, ktorej práva boli poškodené, pretože rozhodcovský orgán nedisponuje takými možnosťami ako súdy. Medzi tieto formy zaraďujeme vykonanie dožiadaných úkonov súvisiacich s dokazovaním a nariadenie predbežného opatrenia, vymenovanie rozhodcu, ktorého včas nevymenovala strana za svojho rozhodcu, prípadne vymenovanie predsedu, ak sa na ňom nevedia strany dohodnúť, rozhodnutie o vylúčení rozhodcu, či vymenovanie nového rozhodcu, ak sa na novom strany nevedia dohodnúť^[11] a pri uznaní a výkone cudzieho rozhodcovského rozsudku.

Okrem pomocnej funkcie má súd v arbitrážnom konaní v Českej republike aj kontrolnú funkciu. V rámci tejto pôsobnosti vykonáva preskúmavanie existencie, platnosti a rozsahu rozhodcovskej zmluvy, jej

odmietnutie rozhodcovským orgánom, zrušenie rozhodcovského rozsudku, odloženie vykonateľnosti rozhodcovského uznesenia a zastavenie výkonu rozhodnutia, pričom zastáva aj jednu osobitnú funkciu, ktorou je uschovávanie rozhodcovských nálezov.^[12] Podľa ZoRK má súd v rámci tejto kompetencie zrušenie rozhodcovského rozsudku. Niektoré ďalšie kompetencie by podľa vzoru Rozhodcovského zákona mohli byť taktiež zahrnuté, primárne, ak už pre nič iné, tak aby sa posilnila dôvera v rozhodcovské orgány.

2.3 Rozhodcovské rozhodnutie v konaní

Rozhodcovský súd ak rozhoduje o veci samej alebo ak uzavru zmier účastníci rozhodcovského konania vydá rozhodcovský rozsudok. V procesných otázkach sa rozhoduje rozhodcovským uznesením a to najmä o podmienkach rozhodcovského konania, o zmene alebo doplnení žaloby alebo žalobnej odpovede, o právomoci na rozhodnutie vo veci samej, o nariadení predbežného opatrenia, o zastavení rozhodcovského konania, ako aj o veciach, ktoré sa týkajú vedenia rozhodcovského konania. Pre porovnanie rozhodcovský zákon pozná dve formy, rozhodcovský nálež alebo uznesenie.

V § 34 ZoRK sú obsiahnuté náležitosti rozhodcovského rozsudku. Právne posúdenie sa uskutočňuje na základe rozhodného práva a v prípade, že sú k tomu rozhodcovia vyslovene oprávnení aj podľa zásad spravodlivosti. Účastníci sa môžu v rozhodcovskej zmluve dohodnúť, že rozhodcovský rozsudok môže na základe žiadosti niektorého z nich preskúmať iný rozhodca, prípadne rozhodcovia.^[13] Na prijatie rozhodcovského rozsudku je potrebný súhlas väčšiny všetkých rozhodcov. Vydáva sa v písomnej podobe a podpisujú ho všetci rozhodcovia. Ak rozhodca odmietne podpísať rozhodcovské rozhodnutie alebo ho nepodpíše z iného dôvodu, uvedie sa to v rozhodcovskom rozhodnutí spolu s dôvodom, pre ktorý rozhodca rozhodcovské rozhodnutie nepodpísal. Musí obsahovať odôvodnenie, okrem prípadu, keď sa účastníci rozhodcovského konania dohodli, alebo, ak ide o rozhodcovský rozsudok o dohodnutých podmienkach.

Okresný súd Plzeň-město v konaní vedenom pod sp. zn. 73 Nc 1420/2009 a Krajský súd v Plzni vedenom pod sp. zn. 12 Co 12/2010 dospeli k zaujímavému záveru, že rozhodcovský nálež, čiže rozsudok, nezakladá medzi stranami nový záväzok. Rozsudok, ktorého obsahom je povinnosti zaplatiť, je rozhodnutím deklaratórnym. Rozhodnutie určí povinnosť jednej strany a deklaruje, že táto povinnosť vychádzajúca zo záväzku má byť splnená, pričom pôvodný záväzok zostáva naďalej v platnosti. Rozsudok vychádza z právnej sily, ktorá nevyplýva z vôle strán ale priamo zo zákona, ktorý mu priznal účinky súdneho rozhodnutia, ktoré je právoplatné a vykonateľné. Súd taktiež poznamenali, že splnením podmienky, ktorá má za následok účinnosť pôvodnej dohody o urovaní, môže prísť k zániku priznaného práva po vydaní rozhodcovského nálezu.^[14] Aj keď sa môže zdať, že uvedené relativizuje rozhodnutie v rozhodcovskom konaní, avšak treba uviesť, že deklaratórna povaha je typická aj pre súdne konanie. Na jednej strane vystupuje vôľa strán, ktoré ju prejavili uzatvorením dohody o urovaní, na druhej strane autoritatívne rozhodnutie rozhodcovského orgánu. V prvom rade je nutné akceptovať prejavenu vôľu strán, ktorá spĺňa podmienku platnosti a súladu s právnymi predpismi, a ktorá neodporuje rozsudku. Primárnou úlohou rozhodcovského konania by mala byť hlavne náprava poškodených vzťahov v súlade s právnymi predpismi a predovšetkým v súlade s prejavenu vôľou strán.

Rozsudok sa samozrejme doručuje stranám a následne po obdržaní sa zaznačí doložka právoplatnosti. Rozsudok sa stáva právoplatný a vykonateľný dňom doručenia v prípade, že sa nepodáva návrh na preskúmanie.

Následne sa rozhodcovské rozsudky musia uložiť u stáleho rozhodcovského súdu a podľa právneho poriadku Českej republiky aj u okresného súdu v mieste vydania nálezu. Dokumenty preukazujúce celý priebeh konania sa tiež uchovávajú.

3 Výhody a nevýhody alternatívnych spôsobov riešenia sporov

V predchádzajúcich častiach sme si priblížili dve základné metódy alternatívneho riešenia sporov. Následne je vhodné položiť otázku, či je možné ich prostredníctvom ČOHO? účinne a efektívne riešiť spory.

Z popísanej deskripcie podstatných vlastností mediácie vyplývajú výhody, ktoré ponúka oproti súdnemu konaniu. Osobitne je možné postrehnúť, že v praxi sa najčastejšie spomínajú flexibilita vychádzajúca z neformálnosti, možnosť kontrolovať priebeh konania a v zásade aj jeho výsledok, úspora nákladov a času a ochrana dobrého mena alebo vzájomných budúcich vzťahov. Rozhodne všetky menované prednosti sú upriamené na obojstrannú spokojnosť a zároveň aj na budúcnosť. Opísané výhody preto môžu fungovať motivačne pri využití mediácie na riešenie sporov.

Nemožno však tvrdiť, že mediácia prináša iba výhody. Pochopiteľne má aj isté nedostatky. Môžeme medzi tieto zaradiť napríklad, že mediáciou sa nedá zaručiť jej úspešný výsledok vyriešením sporu. Veľkou slabinou je chýbajúca priama vykonateľnosť dohody o mediácii, pretože dodržiavanie v nej ustanovených práv a povinností je postavené iba na občianskoprávnej zásade *pacta sunt servanda*. Keďže jej chýba priama vykonateľnosť, ktorú *ex lege* rozhodcovské rozhodnutie má, nie je možné, aby bola použitá ako exekučný titul. Tieto nevýhody by však nemali prevážiť nad výhodami, ktoré poskytujú účastníkom sporu, ktorí majú seriózny záujem na jeho vyriešení.

Napriek tomu ako uvádza Lichovník je možné stav chýbajúcej priamej vykonateľnosti vyriešiť. Absenciu vykonateľnosti dohody o mediácii je možné jednoducho odstrániť následným schválením súdneho zmiernu pred súdom. Vytvorí sa tak rozhodnutie súdu, ktoré okrem toho, že je vykonateľné, je výsledkom zhody a snahy oboch účastníkov a vo výsledku ho môžu pokladať za vlastné, lebo na základe vlastnej dohody môžu byť schopnejší o to skôr rešpektovať jej výsledok, v porovnaní s opačným prípadom vnúteného a nariadeného rozhodnutia orgánu.^[15] Tento pohľad je možné doplniť o jednu ďalšiu eventualitu.

Dohoda o mediácii môže nadobudnúť právnu relevanciu a právnu silu aj spôsobom jej spísania vo forme notárskej zápisnice. Samozrejme, že dohoda o mediácii spísaná vo forme notárskej zápisnice ako exekučný titul musí mať náležitosti formálnej a materiálnej vykonateľnosti.^[16] Okrem uvedeného musí obsahovať náležitosti požadované zákonom č. 233/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov. Výsledkom je, že dohoda o mediácii, ktorá bola spísaná formou exekučnej notárskej zápisnice je priamo vykonateľná a môže byť v prípade potreby exekučným titulom.

V porovnaní s konaním pred súdom a mediáciou má aj rozhodcovské konanie výhody. Veľmi často sa za výhody považujú rýchlosť, nižšie finančné náklady konania a významnou je aj určitá flexibilita, aj keď nie ako pri mediácii. Je na voľbe účastníkov, ktorý z možných rozhodcovských súdov si zvolia, pričom je na ich zvážení kritérií ako je prestíž rozhodcovského súdu alebo vzdialenosť. Samozrejme účastníci disponujú aj právom voľby rozhodcu.^[17] Ak bolo nutné zaoberať sa a vysporiadať v súvislosti s dohodou o mediácii s absenciou vykonateľnosti, tak treba uviesť hneď na začiatku, že rozhodcovské rozhodnutie je priamo vykonateľné a použiteľné ako exekučný titul. Nesporne veľký význam má i to, že účastníci rozhodcovského konania môžu zostať v obchodnom styku, bez toho aby medzi sebou mali dlhoročný nákladný súdny konflikt. Tieto výhody majú pre účastníkov a ich ďalšie vzťahy zásadný význam.

Nedostatkami rozhodcovského konania, ktoré sa prezentujú ako dôvody nedôveryhodnosti k rozhodcovským konaniam, sú najmä tri dôležité prvky. Prvou výčitkou je, že konanie pred rozhodcovským orgánom je jednonásťančné. Voči rozhodcovskému rozsudku nie je možné podať žiadny druh opravného prostriedku, to znamená jeho nepreskúmateľnosť a takisto nemožnosť napadnutia rozhodnutia ústavnou sťažnosťou.^[18] Avšak na eliminovanie tohto nedostatku je vhodné aplikovať ust. § 37 ZoRK o preskúmaní rozhodcovského rozsudku, kde sa účastníci môžu v rozhodcovskej zmluve dohodnúť, že bude rozsudok na základe žiadosti niektorého z nich preskúmať iný rozhodca. Z toho dôvodu je dôležité, aby sa požiadavka preskúmania rozhodcovského rozsudku uviedla pri samotnom formulovaní do rozhodcovskej zmluvy a táto nevýhoda môže byť odstránená. Na tomto mieste treba však aj pripomenúť, že existujú možnosti zrušenia rozhodcovského rozsudku. Rozhodcovský rozsudok môže byť zrušený príslušným súdom len na základe žaloby účastníka rozhodcovského konania podanej proti druhému účastníkovi rozhodcovského konania z dôvodov uvedených v § 40 ZoRK s následným postupom podľa § 43 ZoRK. Účastník konania tak môže urobiť podaním žaloby o zrušenie rozhodcovského rozsudku v lehote 60 dní odo dňa doručenia rozhodcovského rozsudku.

Nestrannosť rozhodcov je označovaná za ďalšiu nevýhodu rozhodcovského konania. Nedôvera v nestrannosť sa prejavuje najmä voči tým rozhodcovským súdom a orgánom, ktoré boli zriadené účastníkom budúcej rozhodcovskej zmluvy, ktorá má byť uzatvorená. V takom prípade možno skutočne viesť polemiku o nezávislosti a nestrannosti rozhodcov. Okrem iného je potrebné klásť dôraz na výber rozhodcovského súdu ale predovšetkým na spôsob výberu rozhodcov či už do samotného konania alebo aj do súdu ako inštitúcie.

Záver

Cieľom tohto článku bolo zistiť výhody a nevýhody mediácie a rozhodcovského konania, ako alternatívnych spôsobov riešenia sporov a prípadne nájsť spôsob eliminácie ich nevýhod. Osobitosť témy sa nachádza v prístupe, že obvyklým a ustáleným spôsobom riešenia sporov, je prostredníctvom nezávislých inštitúcií, a to súdnych orgánov. Tento prístup má ale dôsledok v neprimeranom zaťažení súdov, ktoré následne nie sú schopné spracovať a rozhodnúť v lehote, ktorú by účastníci považovali za zodpovedajúcu. Cieľom teda bolo, či sú tieto metódy zodpovedajúcou možnosťou, ktorou možno použiť namiesto súdneho konania, predovšetkým na ich výhody a nevýhody, a či je realizovateľné tieto nevýhody odstrániť.

Na záver sa teda dá zhrnúť, že medzi jednoznačné výhody, ktorú poskytujú obe metódy, patrí flexibilita vychádzajúca z neformálnosti, možnosť kontrolovať priebeh konania a v zásade aj jeho výsledok,

úspora nákladov a času a ochrana a dobrého mena alebo vzájomných budúcich vzťahov. Naopak zistené nedostatky sa u jednotlivých metód líšia. Avšak je realizovateľné celkom účinne ich eliminovať ako bolo uvedené v tomto článku, a tým sa môžu stať vhodnými alternatívami pre účastníkov namiesto súdov. Na riešenie existujúcich sporov je preto možné účinne tieto metódy alternatívnych riešení sporov aplikovať. Samozrejme nie každý spor je možné riešiť prostredníctvom týchto alternatív. Zákony jasne vymedzujú limity ich použitia, no tieto inštitúty by v dovolených okruhoch sporov mohli pomáhať prinajmenšom ako prvá možnosť riešenia, skôr ako sa pristúpi ku konaniu pred súdom, a takýmto postupom by mohol existovať akýsi účinný filter, ktorým by sa odbremenili súdne orgány.

Ani inštitút premlčania nebráni tomu, aby sa tak stalo. Za súčasného stavu, riešenie sporov prostredníctvom mediácie a rozhodcovského konania má rovnaký vplyv na prekážky v plynutí premlčacej doby ako uplatnenie práva na súde. V tomto prípade nastáva rovnako spočívanie premlčacej doby, čiže premlčacia doba, ktorá začala plynúť v minulosti ešte pred jej uplynutím prestala plynúť z dôvodu právnej prekážky, riešenia sporu prostredníctvom mediácie a rozhodcovského konania, ale po odpadnutí tejto prekážky, môže jej plynutie pokračovať až do jej skončenia.

Do budúcnosti by sa mohlo rovnako ako v právnom poriadku Českej republiky zapracovať ustanovenie, že ak je to účelné a vhodné, môže sudca účastníkom konania nariadiť prvé stretnutie so zapísaným mediátorom ako spôsob vedenia k alternatívne riešeniu sporov.

Takisto by bolo vhodné ešte doplniť do ustanovenia upravujúceho povinnosť obsahovať odôvodnenie rozhodcovského rozsudku, že aj v prípade uzatvorenia zmieru nie je potrebné aby takéto odôvodnenie obsahoval.

Ďalším návrhom *de lege ferenda*, ktorým by bolo možné riešiť nestrannosť rozhodcov, prichádza do úvahy vytvorenie nezávislých *ad hoc* rozhodcovských súdov, ktorého členmi budú odborníci z oblasti práva a zároveň odborníci v príslušných oboroch. Ich výber by sa uskutočňoval z rozhodcov zapísaných vo vytvorenom rozhodcovskom zozname, ktorý by viedlo Ministerstvo spravodlivosti SR, tak ako vedie zoznamy znalcov, správcov, mediátorov a tak podobne. Zápis v zozname rozhodcov by bol garanciou splnenia určitých podmienok kladených na prax, vzdelanie a prípadne tak aj nezávislosť. Pochopiteľne tento pohľad nie je bez nedostatkov a je možné, že by sa stretol s rozličnými prekážkami, no možno by mohol poslúžiť ako zamyslenie.

Použité zdroje

BARTKO, T. Rozhodcovský súd a rozhodcovské konanie – výhody a nevýhody. Podnikajte.sk [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.podnikajte.sk/pravo-a-legislativa/c/3558/category/vymahanie-pohladaov/article/rozhodcovsky-sud-vyhody-nevyhody.xhtml>

BEZOUŠKA, P. KOCINA, J. Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy. Právní rozhledy [online]. číslo: 16. 2010. 585 s. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

BĚLOHLÁVEK, A. KOVÁŘOVÁ, D. HAVLÍČEK, K. Rozhodčí řízení v teorii a aplikační praxi. Stati a judikatura. Pražský právnický podzim. Havlíček Brain Team. 2015. 52 s. ISBN 978-80-87109-60-1

BŘÍZA, P., GANTNER, F. První setkání se zapsaným mediátorem z pohledu praxe. Bulletin advokacie [online]. číslo: 4. 2016. 34 s. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

ČENTÍK, T. Exekučná notárska zápisnica v aplikačnej praxi (a jej deformácie). Ulpianus. Interaktívne právnické komentáre. Dostupné z: <http://www.ulpianus.sk/blog/exekucna-notarska-zapisnica-v-aplikacnej-praxi-a-jej-deformacie/>

HORÁČEK, T. Základní principy mediace (z právního i neprávního pohledu). Bulletin advokacie [online]. číslo: 6. 2013. 17 s. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2015. 271 s. ISBN 978-80-7400-594-7

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné. 1. vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o. 2010. 683 s. ISBN 978-80-89447-18-3

VLASTNÍK, J. Právo na spravedlivý rozhodčí proces? Právní rozhledy [online]. číslo: 1. 2012. 1 s. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges. 2015. 561 s. ISBN 978-80-7502-076-5

Poznámky pod čiarou

[1] Števček, M. a kol., Civilné právo procesné, 1. vydanie, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, 683 s. ISBN 978-80-89447-18-3,

[2] Winterová, A., Macková, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, 8. nezměněné vydání, Praha: Leges, 2015, 561 s. ISBN 978-80-7502-076-5

[3] Števček, M. a kol., Civilné právo procesné, 1. vydanie, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, 704 s. ISBN 978-80-89447-18-3,

[4] Winterová, A., Macková, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, 8. nezměněné vydání, Praha: Leges, 2015, 593 s. ISBN 978-80-7502-076-5

[5] Števček, M. a kol., Civilné právo procesné, 1. vydanie, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, 704 s. ISBN 978-80-89447-18-3

[6] Horáček, T., Základní principy mediace (z právního i neprávního pohledu), Bulletin advokacie [online], číslo: 6, 2013, 17 s, Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

[7] Bříza, P., Gantner, F., První setkání se zapsaným mediátorem z pohledu praxe, Bulletin advokacie [online], číslo: 4, 2016, 34 s, Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

[8] Winterová, A., Macková, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, 8. nezměněné vydání, Praha: Leges, 2015, 594 s. ISBN 978-80-7502-076-5

[9] Tamtiež. s. 598.

[10] Winterová, A., Macková, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, Část první: řízení nalézací, 8. nezměněné vydání, Praha: Leges, 2015, 576 s. ISBN 978-80-7502-076-5

[11] Šínová, R., Petrov Křiváčková, J. a kol., Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, 271 s. ISBN 978-80-7400-594-7

[12] Taktiež. 271 s.

[13] Vlastník, J., Právo na spravedlivý rozhodčí proces?, Právní rozhledy [online], číslo: 1, 2012, 1 s, Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

[14] Bezouška, P. Kocina, J., Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy, Právní rozhledy [online], číslo: 16, 2010, 585 s. Dostupné z: <https://www.beckonline.cz/>

[15] Bělohávek, A. Kovářová, D. Havlíček, K., Rozhodčí řízení v teorii a aplikační praxi. Stati a judikatura., Pražský právní podzim, Havlíček Brain Team, 2015, 52 s. ISBN 978-80-87109-60-1

[16] Čentík, T., Exekučná notárska zápisnica v aplikačnej praxi (a jej deformácie), Ulpianus, Interaktívne právnické komentáre, Dostupné z: <http://www.ulpianus.sk/blog/exekucna-notarska-zapisnica-v-aplikacnej-praxi-a-jej-deformacie/>

[17] Bartko, T., Rozhodcovský súd a rozhodcovské konanie – výhody a nevýhody, Podnikajte.sk [online], 2018, Dostupné z: <https://www.podnikajte.sk/pravo-a-legislativa/c/3558/category/vymahanie-pohladaov/article/rozhodcovsky-sud-vyhody-nevyhody.xhtml>

[18] Šínová, R., Petrov Křiváčková, J. a kol., Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, 268 s. ISBN 978-80-7400-594-7